

מקרה קדאה

גיא חן סיים לפני שנים את עבודתו כרכז שב"כ, אבל הפנים, הקולות והתחושות מחשיכים ללוות אותו עד היום: המראות הקשים מזירות פיגועים, ייסורי הנפש על מקור פלסטיני שנרצח, והחשש התמידי שמחבלים כלואים ינסו לפגוע בו ובמשפחתו. בריאיון לקראת צאת ספרו "מח'אפנאת" הוא חושף את הצד העלום של המלחמה המתמדת בטרור, ומסביר איך מנצחים ארגונים כמו "גוב האריות" וחקיניים שעלולים ללכת בעקבותיהם

אסף גבור |

A

יא חן חיבה במשך זמן רב לשיחת הטלפון הוו, ולבסוף היא הגיעה: מבוקש פלסטיני שניהל עם שב"כ משחקי התול ועכבר זוהה בוודאות בביתו. המשמעות – פעולה מהירה תאפשר ללכוד אותו סוף־סוף. אבל ההצלחה המודיעינית הפכה כעבור דקות לדילמה אכזרית של חיים ומוות.

"את המידע קיבלתי מאחד המקורות שלי, שגר סמוך למבוקש", משהו חן. "ערכנו בדיקה נוספת ומצאנו שהוא צורק. המחבל הגיע כנראה לכמה שעות, להגיד שלום לאישה ולילדה ולהצטייד בכסף ובאוכל. הקפצנו לשם מיד כוח מסוערב מיחידת דוברנן, ונפגשנו איתם בשטח כדי להעביר תרדוך בנוהל קרב מזורז. במקביל עמרתי בקשר עם המקור, וביקשתי ממנו להישאר בבית – גם כדי שימשיך להציץ ולראות אם האיש עדיין בביתו, וגם כדי שלא ייחשף. בנינו לו סיפור כיסוי שיסביר מדוע לא הגיע לעבודה, כי ידענו שהיעדרות חטמית במקביל למעצר מבוקש תרליק גרות ארומות ותחשוף אותו כמשתף פעולה.

"הכוח יצא לשטח, וכינתיים המשכתי לתשאל את הבחור שלי. שאלתי אותו בפעם האחרונה אם הוא בטוח שראה את המבוקש, והוא השיב בחיוב. כששאלתי איך ראה אותו, הוא ענה – 'הסתכלתי מהחלון לעבר הבית שלו'. ואז אני שואל: 'כומן שאתה ראית אותו, האם הוא ראה אותך?'. כשגם התשובה לשאלה הזאת הייתה חיובית, הבנתי שמבצע המעצר עלול

"היו לי מקורות שאהבתי מאוד וחיכיתי לשיחות ולמפגשים איתם, והיו שסלדתי מהם באופן אישי והייתי צריך להתאמץ כדי לשחק את המשחק. כולם הבינו שעם כל היחס האישי, אני פה בתפקיד - להגן על מדינת ישראל. אם סיכול פיגוע כרוך בסיכון המקור, הבחירה תהיה להציל חיי ישראלים"

החיים שלו נמצאים בידיים שלך". ההלוויה של המחבל תאמר אל קלאני בשכם בחודש שעבר

להיות גזר דין מוות למקור שלי, בהיותו האישי היחיד שידע שהמבוקש נמצא בבית. זו החלטה קשה מאוד, שלא נמצאת בסמכותי המלאה. יצאתי קשר עם הכוח וביקשתי מהם לעצור רגע בצד. המפקד בשטח לא הבין מה השתבש אצלי, אחרי שאני הייתי זה שדחף לפעולה מהירה ונחרצת. בזמן העצירה התקיים ריון ותכלול של שיקולים שונים, ובהם גם ההבנה שתהיה הזרמנות נוספת לעצור את המבוקש הזה. לבסוף הוחלט לחרול את המבצע".

היחסים הגורליים וההפכפכים שנקרמים

רכו שב"כ, מסביר חן, אחראי על גזרה שיכולה לכלול כמה כפרים, מחנה פליטים או חלק מעיר. משימתו היא שמחבלים שמתגוררים בשטח "שלו" לא יבצעו פיגועים. דרך הפעולה העיקרית היא לאתר ולגייס אנשים שיש להם נגישות למידע – כלומר, כאלה שקרובים לפעילי הטרור, או אפילו משתייכים בעצמם לארגונים.

"בתחילה אתה צריך לשכנע אותם לשתף פעולה", מסביר חן. "בשלב השני, אחרי הגיוס, עליך להכשיר אותם ואז להפעיל אותם. לעבודת הרכו נלווה סיכון תמידי, ואתה צריך לוודא שהמקורות שלך דוברי אמת, ולבנות איתם יחסי אמון".

עם חלק מהמקורות שלו רקם חן קשר אישי עמוק, והם הפכו עבורו למעין בני משפחה. לדבריו, יש לך השפעה ישירה על איכות החומריום שהם מספקים לו, וגם על המחיר שהם מוכנים לשלם למענו. "לפעמים הם הולכים רחוק מדי, עד כדי סיכון חייהם, ודווקא הרכו הוא זה שצריך לשמור עליהם".

קרה שהקשר הטוב עם מקור דווקא הפריע ומנע פעילות?

"היו לי מקורות שאהבתי מאוד וחיכיתי

לשיחות ולמפגשים איתם, והיו שסלדתי מהם באופן אישי והייתי צריך להתאמץ כדי לשחק את המשחק ולהעמיד פנים שהם הרבר הכי חשוב לי. כולם, אלו שאהבתי ואלו שפחות, ידעו שאני תומך בהם, מחזק אותם ודואג להם. לצד זאת הם גם הבינו שעם כל היחס האישי, כל הסודות הכי כמוסים שסיפרו לי וכל הפגישות הממושכות, אני פה בתפקיד ויש לי משימה – להגן על מדינת ישראל. והם גם ידעו שאם סיכול של פיגוע התאברות יהיה כרוך מבחינתי בסיכון המקור, הבחירה תהיה להציל חיי ישראלים".

בין צעקות לסימפטיה

הקריירה הביטחונית של חן החלה בסוף שנות השמונים, כחייל בגרוד 890 של הצנחנים. בי1988 עבר קורס מ"כים, ואחר כך יצא לקצונה. המג"ד של חן, בני גנץ, הבטיח שייקח אותו אליו אחרי הקורס, אך לא עמד בהבטחתו. מי ש"משך" אותו בסופו של דבר היה מח"ט גבעתי יום־טוב סמיה, וחן שירת כמפקד מחלקה וכמפקד פלוגה בחטיבה הסגולה.

"בי'92 השתחררתי, ואחר כך למדתי ארבע שנים במכון וינגייט. והכשרתי כמורה לחינוך

גופני, אבל מעולם לא עסקתי במקצוע. במקום זה ניגשתי לבחינות בשב"כ, התקבלתי, ועברתי מסלול הכשרה של רכזים וחוקרים שכולל קורס ללימוד השפה הערבית וקורס ארוך מאוד ללימוד מיומנויות כמו כתיבת דו"ח מודיעיני, הפעלת מקורות ותחקור. לאחר מכן הוצבתי כרכו שטח באזור רמאללה. לא היה לי זמן הסתגלות, נשאבתי כמעט מיד להתמודדות עם האינתיפאדה השנייה שפרצה אז. עוצמת האירועים וההיקפים החריגים תפסו את מערכת הביטחון בהפתעה. את הפיגועים התחיל פת"ח, ועד מהרה הצטרפו אליו המאס והחזית העממית. כולם הפנו את נשקם אלינו. זו הייתה תקופה לחוצה, מרובת משימות ואתגרים, שהובילה אותנו לפעמים לקצוות ולאזורים בלתי הגיוניים".

אוקטובר 2000, החרדש הראשון של האינתיפאדה השנייה, היה גם חודש החתונה שלו. חן לא ממש השתתף בהכנות לאירוע, בגלל משימותיו הביטחוניות, אבל בהגיעו הרגע הוא לבש חליפה וצעד אל החופה. לפתע, חבר מהעבודה ניגש אליו ואמר לו בשקט: יש לך טלפון מהמשרד. חן חיך, משוכנע שזו מתירה, אך החבר הבהיר לו במבט רציני: זאת לא בדיחה, צריכים אותך רחוק.

"התעסקתי אז במבצע לסיכול טרור", מספר חן. "פעיל המאס שהתכוון לבצע פיגוע התאברות היה תחת הפיקוח שלי, בוצע השטח

"יש כמה מניעים: כסף, טיפולים רפואיים, אישורי עבודה, וגם תחושת אי שייכות וצורך בדמות אב". חן

צילום: אריק סולטן

אחרת, בהתאם לאופי שלו. יש רכזים שצועקים על המקורות שלהם ומפחידים אותם כדי להשיג מידע, ויש שעושים ההפך, מכילים ומעודדים ומעוררים סימפטיה. התכונה המשותפת לכולם היא גמישות. אתה חייב להיות גמיש, להתאים את עצמך לסיטואציה ולבנארם עצמו".

לקראת כל פגישה עם מקור, מספר חן, הרכו אוסף מידע ורקע אישי, כדי להגיע מוכן ולמצות את השיחה. "הפגישה היא מבצע שמתוכנן לפרטי פרטים. זה מתחיל בשאלה כיצד המקור יגיע למקום, ברגל או ברכב, ממשיך בתוכן הפגישה עצמה ומסתיים בפרדה. רוב הפגישות ממוקדות ויש להן מטרה ברורה: לקבל מידע איכותי שיאפשר לסכל פיגועים. אנהו עובדים לפי צי"ח (ציון ידיעות חשובות) מודיעיני, ויודעים בדיוק מה צריך לשאול. עם זאת, השיחה תנהל כמוכן בצורה רגישה, נגיש קפה וכיבוד כדי להשרות אוירה נוחה, ולא נתחיל בהפצצה של שאלות.

"בשיחה עצמה יש נוהג של שאלה חוזרת – נרצה לשמוע מהמקור שוב ושוב את אותו הסיפור, כדי להשוות את הגרסאות שלרעצמו

"בתחילת החתונה שלי עדכנו אותי שפעיל חמאס בשטח 'שלי' מתכנן פיגוע. התחלתי מיד לתדרך את מי שהחליף אותי בעבודה, ומסרתי לו מידע על מקומות שהאיש נהג להסתתר בהם. אשתי והרב מחכים בינתיים תחת החופה, אבל מה אגיד להם - שאני באמצע שיחה שנועדה לסכל פיגוע?"

החיים שלו נמצאים בידיים שלך". ההלוויה של המחבל תאמר אל קלאני בשכם בחודש שעבר

ולוודא שהוא לא סתם מספר לנו סיפורים, ולמעשה משקר. ברגע שהוא מסיים למסור את כל הידיעות שהביא מהבית, אנתנו מתחילים לשאול אותו שאלות ולבקש ממנו מידע ספציפי. לשלב האחרון הוא תדרוך – הכספים שזוהו יקבל, המשמיה הבאה והיורד כללי זהירות כדי לא להיחשף".

אף שיש לפגישות מסגרת קבועה, במקרים חריגים הרכו עשוי לסטות ממנה, כשהוא מרגיש שיש צורך לייצר אווירה שונה. "בסופו של דבר אנתנו עובדים מול בן־אדם, ואם אתה מוזהה שהוא קצת מאבד את זה, נחלש, נמצא בלחץ – אפשר לקחת אותו לפעילות שוברת שגרה. אתה יכול למצוא את עצמך יוצא איתו לחצי יום בילוי בתל־אביב, הולכים לחוף הים, למלון, לאירוע. כמובן, גם פעילות כזאת היא מבצע לכל דבר. חייבים לשמור על זהירות, ואסור למקור להיחשף. שלא יקרה שאיזה שוהה בלתי חוקי מאותו הכפר יהיה אותו מסתובב בתל־אביב עם מישרו לא מוכר. אז אתה שם עליו תחפוש, מאפר אותו אם צריך, ובמקביל דואג שיהיו סביבכם אנשי שב"כ מסויים. גם יום בילוי כזה מסתיים ברו"ח של הרכו".

מזו גורם לפלפפונים לעבוד בשביל שביב, כשהם יודעים שהמחיר של שיתוף הפעולה עם "האויב הציוני" עלול להיות קטלני?

"יש כמה מניעים אפשריים. מצד אחד – כסף, טיפולים רפואיים שאפשר לקבל בישראל, או

אישורי עבודה; ומצד שני – תחושת אי שייכות ברחוב הפלסטיני, וגם צורך ברמות אב".
ומה לגבי שיתוף פעולה תחת אוימים?
"אפשר תמיד לאיים, אבל במקרה כזה, גם אם תצליח לגייס אותו כמקור, הוא לעולם לא יהיה מקור טוב. יש משמעות לממד הקשר האישי. האדם הזה צריך להבין שאתה חבר שלו, ואתה הכול בשבילו. הרי החיים שלו נמצאים בידים שלך. אם תשתמש בצורה לא נכונה בו או במידע שהוא העביר, אתה מסכן אותו".

מחבל מעבר לדלת

לפחות מקור אחד של חן אכן שילם בחייו על שיתוף הפעולה עם ישראל. היה זה פלסטיני שהתחתן בשליחות השב"כ עם בת למשפחה שהייתה מעורבת עמוקות בפיגועי טרור. הקרבה שלו למשפחה העניקה לו ולמפעיליו גישה למידע איכותי במיוחד, אך כסופו של דבר הוא נחשף ונרצח. "בחור רוז ונמוך, פניו עטורות שפם דק ומשקפיים מרובעות", מתאר אותו חן. "היה לו צחוק מתגלגל וקול מיוחד. כינוי שלו היה 'הזמיר', כי הוא אהב מאוד לשיר. כל פגישה נפתחה בעשר דקות של שירה: הוא היה מומר לנו, לבקשתו, קטעים של אום'כולתום או פריר אל'אטרש. בסיום ההופעה הזאת הוא היה מבסוט, הרגיש שהוא כוכב. אהבתי אותו, הרגשתי מחובר אליו, והייתי מוכן להקדיש את עשר הדקות היקרות בפגישה כדי

לגרום לו להיפתח אלינו".
מה הרגשת כשהוא נרצח?

"זה לא פשוט. הוא לא היה מבחינתי רק מקור או כלי. הוא דיבר איתי על הקשיים שלו, גילה סדרות אישיים, סיפר כמה הוא אוהב את הילדים שלו – וגם כמה הוא נגעל מאשתו ושונא את המשפחה שלה, שחושבת רק על מעשי טרור. אני נזכר בו לעיתים קרובות. כשאתה מאבד מקור באופן טרגי כל כך, זה משאיר בך צלקות".

את היחסים הקרובים בין רכו למקורותיו מלווה תמיד תחושה של כבדות וחשדה. מתח מתמיד, שמבוסס על ההנחה שמי שחצה את הקווים והפך למשתף פעולה, יכול לחצות אותם שוב. כך קרה למשל בפברואר 1994, בתקריט שבה נרצח נועם כהן ז"ל, רכו שב"כ צעיר ומבטיח. "נועם הפעיל מישוה ממשפחת אבר' המיד, משפחת טרור מוכרת מאוד רמאללה", מספר חן. "בשלב מסוים הם קבעו שנועם יבוא לאסוף אותו מנקודה בפאתי רמאללה. אותו מקור הגיע לשם עם שני מחבלים, צעק להם בערבית 'זהו הצעין', והם פתחו באש. נועם ושני אנשי השב"כ שהגיעו איתו נפגעו מהירי. הוא עור הספיק לדווח על הפגיעה, חולץ משם והגיע לבית החולים, אבל מת מפצעיו.

"סיכונים כאלה קיימים תמיד, אבל היום מקפידים בשב"כ על ביטחון כוחותינו, והרכיבים נמצאים תחת אבטחה כשהם בפגישות או

כל הזמן יש הכנות לפיגועים, כל הזמן יש סיכונים. הכניסה למעלה אדומים לאחר הפיגוע שם בחודש שעבר

מאיתנו, ולכן כנראה לא ירה. בשביר שנייה זיהיתי אצלו מצוקה ופחד, הסתתי את הרובה של המאבטח וצעקתי בערבית ובעברית 'לא לירות'. קפצנו על הכוור, נטרלנו אותו ועצרנו אותו. אחרי המעצר שאלתי את המבוקש למה הוא לא ירה בנו וברח. לא הייתה לו תשובה ברורה, אבל הוא בהחיר לי שבפעם הבאה שתהיה לו אפשרות לירות בי, הוא בהחלט עלול לנצל אותה".

בתקופת האינתיפאדה השנייה נפגש חן גם עם מחבלים עצורים, שלימים הפכו לבכירים מאוד בחמאס. "בשיחות שלי עם המגולים האלה נדהמתי למצוא מולי אנשים חכמים, כריזמטיים וממוקדים. הם אנשים קיצוניים מאוד, אבל במפגשים איתנו הם היו אדיבים, חייכנים, לחצו לנו ידיים ודיברו איתנו על חינוך, תרבות ופוליטיקה. תרבות השקר והמשחק נוצלה אצלם כדי לקדם אידאולוגיה רצחנית. חלק מהאנשים האלו שוחררו במהלך השנים בעסקאות, ולדעתי זאת הייתה טעות גדולה. הם מנהלים את חמאס, מתחזקים את הקשרים עם האיראנים, ואחרים לפעולות טרור שנרצחו בהן יהודים רבים".

החמושים נותנים את הטון

בשיחה עם חן ובסיפורי המבצעים שהוא מגולל בספרו צפה ועולה שוב ושוב ההשפעה של עבודתו על חייו האישיים. מלבד ההיעדרויות הממושכות והבלתי צפויות מהבית בשנות השירות, הוא אומר, יש גם "שירות" שהוא נושא עד היום, שלוש שנים לאחר פרישתו. "כרכו הגעתי לשטח מיד אחרי פיגועים, ונחשפתי לוועות. אחת הזירות

"כשאנחנו יוצאים לבילוי משפחתי במסעדה, אשתי יודעת שהכיסא שפונה לכיוון הכניסה יהיה שלי". משם אני סוקר כל מי שנכנס למסעדה, ולא נרגע עד שאני 'מזכה' אותו. גם המטבח יזכה תמיד לביקור, כדי שאוכל להיות בטוח שהשטח סטרילי. כשיש פועלים ערבים באזור הבית שלי, אני נמנע מלעמוד בחוץ"

האירועים לא מכירים את האינתיפאדה שהייתה ואת ההשלכות שלה", הוא אומר. "ההסתה שהם סופגים – מהמשפחה, מהרשתות החברתיות ומצד גורמים רשמיים ברשות הפלסטינית – מגבירה את הרצון לעשות פיגועים. אני לא אומר שכל ערבי עלול לצאת ולפגע, יש הרבה אנשים טובים, אבל מי שקובע את הטון הם אותם המושים".

"במקביל יש ביהודה ושומרון אינפלציה של כלי נשק, והמשימה לאתר ולהחרים את כולם היא סיופית. היר של ישראל אמורה להיות הרבה יותר קשה. אולי צריך להנחות שכל חמוש המזוהה כפעיל טרור ומסכן את חיילי צה"ל, דמו בראשו. אני לא בטוח שהמערכת שלנו מוכנה לקבל החלטה שכזאת".

איך צה"ל יושבי'ם הודרים לארגון כמו 'ג'וב האריות'? מה הדינמיקה שהביאה בסופו של דבר את הבכירים להסגיר את עצמם למנגנוני הביטחון של הרשות הפלסטינית?

"פעילות יומה, התקפית, מתמשכת ונחושה של הצבא, שהתאפשרה בעזרת מודיעין איכותי ומרוקן של השב"כ, העבירה את המטר לאותם מחבלים: מדינת ישראל תרע להגיע אליכם בכל מקום, גם אם תסתתרו עמוק בתוך הקסבה בשכם. אותם מחבלים המציגים עצמם כגיבורים, ומוכנים כביכול למות מות קדושים, מתנגחים למעשה כפחדנים עלובים ומסגירים עצמם כדי לקבל הגנה. לתגובה המהירה של שב"כ והצבא הייתה חשיבות מכרעת בשימור ההרתעה כלפי פעילים אחרים, שתכננו לחקות את ההצלחה הקצרה מאוד של 'ג'וב האריות'. חשוב מאוד ששב"כ והצבא ידאגו ש'חיי המדף' של מחבלים וארגונים כאלה יהיו קצרים מאוד, לא רק כדי למנוע מהם להוציא לפועל פיגועים, אלא גם כדי לסכל חקיינות".

בתקופה האחרונה אנשי ביטחון פלסטינים מצטרפים למעגל המטור, מנגד, ממשלת ישראל ממשכיבה להאמין בחיזוק מנגנוני הרשות כדי לשמור על היציבות. מה העמדה שלך ביילומה הזו?

"ההישענות על מנגנוני הביטחון הפלסטיניים בעייתית, כי יש להם אינטרסים שלא תמיד עולים בקנה אחד עם האינטרסים הישראליים. בשטח הפלסטיני יש כל הזמן הכנות לפיגועים, אבל כמי שהיה שם אני יכול להבטיח לך שיש גם המון פעולות סיכול מתחת לפני השטח, ואף אחד לא יודע ולא ירע עליהן. מדינת ישראל צריכה להגן על אזרחיה ולתת להם תחושה של ביטחון. האם היא מצליחה במשימה כיוסם לטעמי, לא באופן מלא" ■

הקשות שאני זוכר היא המאירוע בוואדי חרמיה, סמוך לעפרה. תאאר' האמר, צעיר פלסטיני מהעירייה סילוואר, צלף שם והרג שבעה חיילים ושלושה אזרחים. אני זוכר שהגעתי וראיתי עשר אלונקות מסודרות זו לצד זו. הגופות היו מכוסות בסדינים לבנים, ומתחת לחלקם בצבצו נעליים צבאיות.

"זה היה פיגוע קשה לפענוח, והמבצע ללכידת המחבל היה לא פשוט. כשהגיעו אליו התברר שסבא שלו לימד אותו עוד בילדותו להשתמש ברובה ציד. כשגדל הוא רצה להתחתן עם מישהי, אביו לא הסכים, והוא התעצבן, לקח את רובה הקרבין שלו והתמקם על גבעה. משם הוא ירה בחיילים שעמדו במחוסם, בחבריהם שיצאו לראות מה קרה, ובאזרחים שעצרו במקום.

"באירועים אחרים הייתי צריך לזהות נרצחים, והפרצופים האפורים שלהם נחרתו אצלי בראש. אני מניח שכל אחד מושפע מהחוויות המפוקפקות האלו בצורה אחרת. אותי זה הפך לאדם שחרר לביטחון הילדים שלו".
במה זה מתבטא?
"כשאנחנו יוצאים לבילוי משפחתי במסעדה, אשתי יודעת שהכיסא שפונה לכיוון הכניסה יהיה שלי. משם אני סוקר כל מי שנכנס

הצעירים ב"ג'וב האריות" לא מכירים את האינתיפאדה ואת השלכותיה. מעצר בשכם, 2002

צילום: איילת יפ